

АДЕКВАТНІСТЬ ТА ЕКВІВАЛЕНТНІСТЬ ПЕРЕКЛАДУ НА ОСНОВІ ТВОРУ Е. ПО «ЗОЛОТИЙ ЖУК»

Стаття присвячена розгляду категорій адекватності та еквівалентності, а також способам їх досягнення при перекладі на прикладі повісті Е. По «Золотий жук». Були проаналізовані характерні особливості обох категорій і виявлено їх принципову різницю. На основі порівняльно-перекладацького аналізу твору Е. По «Золотий жук», було з'ясовано, що текст перекладу ніколи не може бути повним і абсолютноним еквівалентом тексту оригіналу і завдання перекладача полягає в тому, щоб дотримуватися мінімальної кількості втрат. За допомогою аналізу тексту перекладу розглядаються способи передачі граматичних та лексичних відхилень на українську мову.

Ключові слова: адекватність, еквівалентність, художній переклад, смысловая місткість, трансформації.

Статья посвящена рассмотрению категорий адекватности и эквивалентности, а также способам их достижения при переводе на примере повести Э. По «Золотой жук». Были проанализированы характерные особенности обеих категорий и выявлено их принципиальную разницу. На основе сравнительно-переводческого анализа произведения Э. По «Золотой жук», были сделаны выводы, что текст перевода никогда не может быть полным и абсолютноным эквивалентом текста оригинала и задача переводчика заключается в том, чтобы соблюдать минимальное количество потерь. С помощью анализа текста перевода рассматриваются способы передачи грамматических и лексических отклонений на украинский язык.

Ключевые слова: адекватность, эквивалентность, художественный перевод, смысловая емкость, трансформации.

The article considers the categories of adequacy and equivalence, as well as methods of achieving them in translating in the example of E. Poe's story «Gold Bug». There were analyzed the characteristics of both categories and identified their fundamental difference. Basing on the comparative analysis of the translation the story of E. Poe «Gold Bug», it was concluded that the translation can never be complete and roughly equivalent to the original text and the task of the translator is to keep a minimum number of losses. With analysis of the translated text there were found the ways to transfer the grammatical and lexical variations in Ukrainian.

Key words: adequacy, equivalence, literary translation, semantic capacity, transformations.

Коли в роботах з теорії перекладу мова йде про якісну оцінку перекладу з точки зору передачі смыслового змісту або комунікативного навантаження у вихідному тексті, то починаються міркування. Визначення «адекватний переклад», «точний переклад», «ідіоматичний переклад» часто використовуються сьогодні в ролі зручних ярликів, які можна застосовувати без сумнівів. Але коли ви починаєте аналізувати усے цей «набір» із точки зору практики перекладу, то виходить, що всі переклади поділяються на хороші й погані. Професійний перекладач інтерпретує, покладаючись на свою мовну компетентність і відчуття мови. Він не думає кожного разу, чи він перекладає адекватно і чи використовує правильний еквівалент. А чи правильно це?

Навколо проблеми еквівалентності перекладу досі ведеться безліч суперечок, лінгвісти все ще не можуть прийти до єдиної думки з приводу того, який переклад вважати точним, адекватним й еквівалентним. Більш того, усе ще не існує єдиної думки щодо поняття «еквівалентність». А. Паршин розуміє під перекладацькою еквівалентністю максимально можливу (лінгвістичну) ступінь збереження змісту оригіналу при перекладі [3]. А. Смирнов вважає завданням еквівалентного перекладу передачу сенсу, емоційної виразності та словесно-структурного оформлення оригіналу [6].

Метою даної статті є визначення спільних та відмінних рис між категоріями адекватність і еквівалентність та виявлення способів досягнення цих категорій при перекладі прозового твору.

Перекладачі стали використовувати терміни «еквівалентність» і «адекватність» багато років тому. У чому ж відмінність між цими двома категоріями?

Обидві категорії «еквівалентність» і «адекватність» мають оціночно-нормативний характер. Але якщо еквівалентність орієнтована на результати перекладу, то адекватність пов’язана з вибором стратегії перекладу, що відповідає комунікативній ситуації. Між поняттями «еквівалентність» і «адекватність» є ще одна принципова різниця. Повна еквівалентність передбачає вичерпну передачу вихідного тексту, на відміну від цього адекватність має відповідати певним умовам і завданням. Критерієм адекватності є те, що будь-який відступ від еквівалентності повинен обумовлюватися об’єктивною необхідністю, а не свавіллям перекладача [7].

При міжмовному перетворенні відбуваються втрати, тобто має місце неповна передача значень, що виражаються текстом оригіналу. Значить, текст перекладу ніколи не може бути повним і абсолютною еквівалентом тексту оригіналу; тому завдання перекладача полягає в тому, щоб зробити цю еквівалентність як можна більш повною, тобто дотримуватися мінімальної кількості втрат. Але вимагати «стовідсоткового» збігу значень, що виражаються в тексті оригіналу і в тексті перекладу, було б абсолютно нереальним.

Переклад будь-якого тексту – це дуже складний процес. І він особливо складний, коли йдеться про переклад художнього тексту. При перекладі художнього твору перекладач повинен передати його національну історичну специфіку, індивідуальну авторську манеру, а також прагнути до шонайточнішої передачі образів у творі [8]. Спираючись на висновок В. Белінського, «*блізькість до оригіналу полягає у відтворенні не літери, а духу твору. Кохна мова має свої тільки її притаманні засоби, особливості і якості, так, що іноді для більш правильної передачі певного образу чи фрази в перекладі їх треба докорінно змінити. Відповідний образ, так само як відповідна фраза, не завжди полягає у видимій відповідності слів: треба, щоб внутрішнє життя виразу перекладу відповідало внутрішньому життю оригіналу*» [9].

Отже, зупинимося зараз на деяких проблемах перекладу, пов’язаних зі специфікою художньої літератури. У літературі зв’язок між образом та мовою категорією тісний і безпосередній, причому саме в художній літературі мовна форма може вступати в активну взаємодію зі змістом образу або всією системою образів, зумовлюючи характер їх осмислення. Саме поняття змісту в художній літературі є набагато складнішим, ніж у літературі науковій або в діловому документі. Воно охоплює не тільки логічний та пізнавальний бік висловлювання, але й емоційну насыщеність, здатність впливати не тільки на розум, але й на почуття читача. Ця здатність не рідко міститься у стилістичному відтінку слова.

Інша проблема перекладу художнього тексту пов’язана зі збереженням його синонімічної місткості. Синонімічна місткість літературного твору – явище, коли

конкретний образ набуває узагальненого типового змісту, або зміст твору може одержувати різні тлумачення через недомовки або багатозначність розповіді [7].

Порівнямо:

Англ.: «He sat himself down, dripping, disconsolately, on a stone. He perceived a light gleaming through the trees near the shore, where the winding of the river made a deep bay» (Е. По) [1].

Укр.: «Пониклий і пригнічений, утративши будь-яку надію, сидів він на своєму камені. Раптом між дерев він помітив вогник, що мерехтів зовсім близько від берега, у тому місці, де вигин річки утворює простору бухту» (Доценко) [4].

Майже кожне слово оригіналу несе додаткове синонімічне навантаження. Психологічний настрій героя виражається словами: «dripping», «disconsolately». Але майже безнадійне становище змінюється з виразом «a light gleaming», який вертає надію, що все ще може бути добре. Завданням перекладу було відбити цей настрій за допомогою відтворення образного значення окремих слів.

Як правильно стверджує О. Попович, у художньому перекладі мовою-посередником між стилем перекладу і стилем оригіналу є *система виразних засобів*. Оскільки існують глибокі мовні та літературні відмінності між двома мовами, переклад у порівнянні з оригіналом завжди відрізняється певними зрушеними. Природно, однак, що всі втрати повинні тим чи іншим чином компенсуватися. Засобами такої компенсації є різноманітні трансформації. У стилістиці їх називають «*зрушеними виразами*». Ці зрушення мають місце не тільки тому, що перекладач хоче змінити оригінал, але і тому, що він прагне якомога точніше передати, оволодіти текстом в його цілісності [5].

Лінгвісти відзначають, що лексиці української мови властива конкретність, а для лексики англійської мови характерна широка семантика значення слова. Це робить таку трансформацію як *конкретизація* особливо актуальною при перекладі з англійської мови на українську. Така трансформація як *смисловий розвиток*, яка полягає в заміні словникового відповідника логічно пов’язаним з ним словом також допомагає якомога адекватніше передати зміст. Сюди належать і *метафоричні заміни*, а також зміна частини мови.

Слід звернути увагу й на те, що при перекладі з англійської на українську мову доводиться часто вдаватися до граматичних трансформацій. Так, наприклад, широко використовувані в художньому англійському тексті моделі, що додають експресивне та емоційне забарвлення всьому речення в цілому, рідко збігаються з моделями в українській мові і тому вимагають, як правило, перебудови речення та компенсації [2]. Розгляд специфічних конструкцій в новелі Е. По дозволить нам простежити, як за допомогою трансформацій ми зможемо знайти точні функціональні заміни, що забезпечують адекватність перекладу.

Приклад № 1

He was of ancient Huguenot family. – Він походив зі старовинної Гугенотської сім’ї [1; 4].

Тут ми бачимо застосування конкретизації. Англійське дієслово «*to be (was)*» має абстрактне значення і на українську мову перекладається шляхом конкретизації. У даному випадку «походив».

Приклад № 2

This island consists of little else than the sea sand, and is about three miles long. – Цей острів тягнеться в довжину мілі на три і складається майже з одного морського піску [1; 4].

У цьому прикладі ми виявляємо відразу три трансформації. Перша трансформація – конкретизація. Англійське дієслово «*is*», що має більш широке значення, замінюється українським дієсловом «тягнеться», що має більш вузьке значення. Друга трансформація – перестановка членів речення: «*Is about three miles long*» – тягнеться в довжину мілі на три». А також відбувається перестановка головних членів речення: «... consists ... and ... is» «... Тягнеться ... і ... складається». Третя трансформація – заміна частини мови. В англійському реченні іменник «*sea*» замінюється в перекладі прикметником «морський». У цьому прикладі для досягнення адекватності перекладач використовував такі перекладацькі трансформації, як конкретизація, перестановка членів речення.

Приклад № 3

In the inmost recesses of this coppice, not far from the eastern or more remote end of this island, Legrand had built himself a small hut. – У потасмних глибинах міртових хащ, близько до східного віддаленого від материка краю острова, Легран збудував собі хатину [1; 4].

Негативна конструкція в англійському реченні «*not far from*» трансформується у стверджувальну конструкцію в українському реченні «блізько». У цьому прикладі ми також бачимо трансформацію-додавання «міртових хащ». Перекладач уточнює, що острів покритий заростями запашного мирта, звідси «*this coppice*» – «міртових хащ». І третя трансформація – опущення. Перекладач опускає при перекладі прикметник «*small*» як непотрібний, бо українському читачеві зрозуміло, що хатина не буває великих розмірів.

Зробивши короткий порівняльно-перекладацький аналіз декількох речень оповідання, можна зробити висновки: адекватність перекладу передбачає не тільки рівноцінність передачі функції оригіналу, але й еквівалентність у виборі засобів, тобто рівноцінність мови і стилю твору.

Можна вважати даний переклад оповідання достатньо адекватним: зміст речень передано правильно, хоча іноді засоби в перекладах не є еквівалентними оригіналу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ро Е. Gold Bug [Електронний ресурс] / Е. Ро. – Режим доступу : <http://classiclit.about.com/library/bl-etexts/eapoe/bl-eapoe-goldbug.htm>.
2. Комісарів В. Н. Лінгвістика перекладу / В. Н. Комісарів. – М. : Вища школа, 1980. – 253 с.
3. Паршин А. Н. Теория и практика перевода / А. Н. Паршин. – М. : Русский язык, 2000. – 161 с.
4. По Е. Оповідання / Е. По. – К. : Дніпро, 2001. – 368 с.
5. Попович А. Проблемы художественного перевода / А. Попович. – М. : Высш. шк., 1980. – 178 с.
6. Смирнов А. А. Мастерство литературного перевода / А. А. Смирнов // Литературная энциклопедия. – Москва, 1934. – Т. 8. – 531 с.
7. Солодуб Ю. П. Теория и практика художественного перевода / Ю. П. Солодуб. – Москва, 2005. – 304 с.
8. Так само.
9. Строганов М. Словарь филологических терминов В. Г. Белинского / М. Строганов, И. Трифаженкова. – Тверь, 2010. – 444 с.